

FOREVER RUNNING

Vissa texter stannar kvar i minnet. Det finns något där som hugger tag i dig. En vändning, en replik. Något oväntat. Något som biter sig fast, blir kvar, ibland långt efter att helheten bleknat bort.

Som märken efter stickers på bilruta.

I novellen *A Man in Louisiana* av Thomas McGuane bilar en man ner till en liten håla i sydstaterna för att (till ett osannolikt pris) köpa en fågelhund, på uppdrag av sin arbetsgivare, en halt bindgalen oljemagnat. Han hämtar hunden, betalar och vänder norrut igen. Stannar efter ett antal mil för att rasta hunden, som sätter av rakt ut i mörkret, försvinner spårlöst. Efter timmar av sökande vänder han om igen, tillbaka till hålan han lämnat tidigare på dagen, letar sig fram till säljarens nedslitna kåk, knackar på och blir insläppt.

Innanför den stängda sovrumsdörren kan han höra ett djur tassa runt, gnälla till. Han förstår att hunden också letat sig tillbaka, sprungit raka vägen hem. Men det hela betyder inget för honom längre, han tänker inte börja bråka. För hans del kan den stanna där den hör hemma.

Det enda han gör är att med ett ironiskt ögonkast mot ägaren fråga om han kan fatta vad som kan få en tränad hund bara försvinna på det sättet.

Gubben rycker på axlarna.

"Son, anything that'll eat shit and fuck its own mother is liable to do anything."

(Du, av nåt som kan ge sig till att äta skit och knulla sin egen morsa kan man vänta sig vad fan som helst)

Och med den repliken skriver novellen in sig i en lång nordamerikansk tradition av lakonism och skrovlig, oren realism - predirty, dirty, postdirty - från Heminway till Carver och vidare.

Bilden av de båda männen i det slitna, skitiga köket stannar kvar, liksom sydstatslandskapet runt om, ljuden i natten. Fågelhunden ligger kvar bakom den stängda dörren, gnäller då och då, påminner om sin existens.

När Georg Büchners novell *Lenz* publiceras 1839 är författaren sedan något år redan död, i tyfus, endast tjugofyra år gammal. Ändå har han hunnit fullborda verk som skådespelen *Dantons död* och *Woyzeck*.

Titelpersonen i *Lenz* är en historisk gestalt, Jakob Michael Reinhold Lenz (1751-1792), också han författare, ungdomsvän till Goethe och uppbumen dramatiker under Sturm und Drang. I trettioårsåldern går Lenz in i en djup psykos och kommer aldrig mer att skapa något av bestående värde.

Novellen skildrar den tid han vårdas hos prästen och visionären Johann Friedrich Oberlin i Steintal nära Strasbourg och följer nära dennes anteckningar om Lenz.

I novellens öppning går Lenz till fots över bergen, på väg till Steintal. Skildringen sker på en prosa som känns så modern, samtida, att det är svårt att fatta att det hela skrivs i artonhundratalets början. Han går där, liksom utan riktning, upp och ned för bergssluttningarna. Ibland upphetsad, jagad av ångest, så likgiltig igen, slött travande längs den slippriga stigen.

"Någon trötthet kände han inte, men ibland var det obehagligt att inte kunna gå på huvudet."

Den fortsatta läsningen blir en nästan fysisk upplevelse. Vi befinner oss plötsligt under huden på titelpersonen, ser världen med hans ögon, upplever den genom honom. Grå sten, gröna fläckar av växtlighet, sipprande vatten, lågt drivande moln, snö - allt blixtrar fram och förbi som bilder ur Lenz plågade och splittrade medvetande.

På något sätt organiskt förenade med huvudpersonen rör vi oss genom ett landskap, en verklighet som hela tiden hotar att brista under våra fötter. En smygande osäkerhet i allt. Vad

som är handfast verklighet eller syner, drömmar, vad som finns och inte finns, vad som är upp och vad som är ner.

Hos Joyce Carol Oates - kanske en av de främsta novellisterna idag - är det inte någon enstaka fras, kanske inte ens någon enskilt text som biter sig fast. Snarare kan man få en känsla av att alla hennes noveller och texter är en och samma, en enda berättelse. Och någonstans i denna enda berättelse finns ett barn som betraktar oss, med en blick som inte viker undan för en sekund. Ett barn på gränsen till vuxenlivet, en flicka.

Jag vet allt om er, tycks hon säga. Vet vad ni tror att ingen annan vet. Vet det ni inte ens själva vet, eller vågar erkänna.

Hungrigt, utmanande, skoningslöst fixerar hon oss. Tycks vänta på vår reaktion, på vad vi ska göra, på att vi ska närma oss, samtidigt som hon hela tiden rör sig nervöst, febrigt, ser till att hålla sig undan, just utom räckhåll.

Forever running.

Hos kanske ingen annan författare finns en så vibrerande, plågsamt uppfordrande puls i texten. Hon tvingar oss in i berättelsen, eller lockar oss in i den, allt längre in, tills det inte längre går att vända om.

Våldet är ständigt närvarande här, både som ett hot och som en retning. Våldet och passionen, driften. Sammantvinnade, sammanblandade, intill förvirring. Man tvingas läsa hennes texter på slag lina, utan skyddsnet.

Och hela tiden finns barnet där, iakttar oss, med en blandning av glupande hunger, hån, förtvivlan, sorg. Släpper oss aldrig med blicken.

Hon vet något om oss.

Någon enstaka gång kan en berättelse etsa sig fast som en helhet. Som känslan av en sten i handflatan. I den nordnorske författaren Magnar Mikkelsens kortnovell "En fortelling" - återgiven i Claes Hylingers förunderliga bok *Färdaminnen* - kommer två män gående över fjället. Det är sensommar och varmt. De lägger sig ner för att vila en stund i eftermiddagshettan.

En av dem somnar och den andre ser en humla flyga ut ur den sovandes näsa. Den far en stund runt i luften, flyger bort till ett hästkadaver som av någon anledning – ovisst vilken (novellen ger ingen vägledning) – ligger i skogskanten nedanför dem, surrar länge runt inne i den tomma bröstkorgen, innan den återvänder och åter kryper in i den sovande mannens näsa.

När han vaknar berättar han om en dröm haft, där han rest i många dagar, kommit till en kyrka och gått in, sett människor från många håll, men ingen han kände.

Så går de vidare, utan att något mer sägs om det hela. Men texten avslutas med meningen: "Og dette var ei fortelling om menneskets sjel".

En berättelse om människans själ. Det finns inget att tillägga eller dra ifrån. Den är vad den är. Ojämförlig.

Som en sten i handflatan.

Expressen 950310